

Pensioen bevrijd, aftrek verzekerd

Solide en flexibel omgaan met hypotheekrente, AOW en (pre)pensioen.

Als de grootvaders De Geus en De Waal over twintig jaar hun kleinkinderen mogen uitleggen waarover de mensen in Amsterdam gingen demonstreren, wat zou ze dan zeggen? Natuurlijk wordt dan over de smeùige slogans en stevige scheldwoorden verteld, maar weten ze dan ook nog echt te vertellen waar het bij dat prepensioen en al die andere maatregelen ook al weer om ging?

Waarschijnlijk houden ze het bij smeùige scheldwoorden.

Dit kabinet zegt dat ze het graag nog een keer willen uitleggen, maar laten we eerlijk zijn; het is een zeer complexe materie. Zo complex dat het een Gordiaanse knoop is geworden. In dit artikel doen we een poging daar doorheen te hakken. Dat doen we door de twee elementen te pakken die de uitersten lijken te vertegenwoordigen van de discussie. Enerzijds is dat de wens om zaken stabiel te houden. Anderzijds is er de wens om juist zaken te flexibiliseren. De knoop wordt pas doorgesneden als die twee uitersten van soliditeit en flexibiliteit met elkaar verbonden worden. Wij denken dat dit kan. Daarom presenteren we drie voorstellen, waarvan twee zeer concreet. De eerste is gericht op het in stand houden van de hypotheekrenteaftrek onder het gelijktijdig mogelijk maken van een omzetting daarvan in een pensioenpremie-aftrek. Het tweede is gericht op het scharnierend maken van de vaste pensioenleeftijd van 65 jaar. Het derde voorstel is gericht op de manier waarop de betrokken partijen het spel moeten spelen.

Reuring, achterklap en borrelpraat

In de afgelopen maanden zijn er een aantal radicale beslissingen genomen over het Nederland van de komende jaren. Vele aspecten van sociale zekerheid zijn doorgelicht en aangepakt. Het zorgstelsel wordt vermarkt. De financiering door de fiscus van het prepensioen is zo ongeveer beëindigd. Het is echter niet alleen verandering wat de klok slaat. Aan sommige zaken wordt juist niet getoerd, zoals de aftrekbaarheid van de hypotheekrente. Ook de AOW wordt ongemoeid gelaten.

Al met al is er een geweldig circuit ontstaan van reuring, achterklap en borrelpraat rond al deze maatregelen. Helaas is dat meer dan alleen een teken dat mensen geraakt worden door wat er wordt besloten. Het is ook een teken van grote onzekerheid en onbegrip over wat er is afgesproken. Zo zullen de afspraken die nu in het kader van het levensloopverhaal worden gemaakt over enkele jaren wellicht gelooft worden om hun slimheid en vooruitstrevendheid, maar nu roepen ze vooral veel, heel veel vraagtekens op. Een van de gevolgen van deze onzekerheden is steeds duidelijker aan het worden. Mensen geloven domweg niet dat deze besluiten door meer zijn ingegeven dan bezuinigingen en machtsdenken. Dat er een toekomstvisie achter zit wordt niet gezien of erkend. De voorstellen zijn zo ingewikkeld dat de meeste mensen vasthouden aan datgene wat ze nog het beste kunnen overzien: de gevolgen voor henzelf. Omdat diezelfde mensen er niet op vooruitgaan, is men dan dus terecht kritisch. Factoren als solidariteit met toekomstige generaties spelen wel degelijk een rol, maar zijn te abstract om te worden gepakt.

Kloof

Alle partijen, waaronder zeker ook onze eigen partij, het CDA, worstelen met de vraag hoe om moet worden gegaan met deze communicatiekloof. Het is alsof we met z'n allen het moment zitten af te wachten dat iemand de stukjes van de puzzel op z'n plaats laat vallen en de goegemeente begrijpt waarom de maatregelen worden genomen zoals ze worden genomen. Hopelijk snappen we het dan zelf ook. Daarmee is niet gezegd dat er geen duidelijke lijn zit in de voorstellen die door het kabinet zijn gelanceerd. Die is er wel. Lees het hoofdlijnenakkoord, lees de teksten van prinsjesdag en je hebt een zeldzaam stevig ingezette lijn te pakken. Maar er is sprake van een forse hink-stap-sprong tussen de globale lijnen van het kabinetsbeleid, de concrete beleidvoornemens en de uitvoeringspraktijk. Onder de beste omstandigheden levert dat een ingewikkeld verhaal op. Onder de huidige omstandigheid van economische onzekerheid krijgt de wet van onbedoelde gevolgen wel heel veel kans. Het idee om het grijze kenteken af te schaffen kwam pesterig over. Het star en strak handhaven van de aftrekbaarheid van de hypotheekrente is merkwaardig conservatief als je tegelijk wel ingrijpende maatregelen in de sfeer van prepensioen voorstelt. In de sfeer van de koopkracht blijken er steeds weer groepen te zijn die er per saldo slechter van af komen dan tevoren voorspeld en daarmee door het sociale vangnet

vallen. Elk van de genomen maatregelen kent een eigen, plausibele logica, maar het geheel werkt als een harde aanslag op verworven rechten.

Solide

Wat zou er moeten gebeuren om meer lijn in de aanpak te krijgen? Wellicht zou het helpen om wat ondergrenzen aan te geven. Bijvoorbeeld drie zaken waarin het kabinet zich solide zal tonen, met daarnaast drie dingen waarin het kabinet zich flexibel wil tonen.

Als het om soliditeit gaat, zouden principes als deze leidend moeten zijn: verwachtingen honoreren, solidariteit in stand houden, verantwoordelijkheden helder maken.

Verwachtingen honoreren: Duidelijk is dat we normaal gesproken tot onze 65^e moeten werken.

Akkoord. Maar dan willen we er wel van uit kunnen gaan dat de basiselementen voor een goed pensioen, cq. voldoende vermogen, overeind blijven. AOW en hypotheekrente moeten daarom voor wat betreft het inkomenseffect onaangetast blijven.

Het kabinet toont zich solide door de solidariteit in stand te houden. De combinatie van maatregelen in de sociale sfeer mag niet tot een cumulatie van lasten leiden voor specifieke inkomenscategorieën. Dit principe van lastenmaximering is door een werkgroep binnen het CDA als zodanig al geformuleerd en er zijn een aantal maatregelen in wording, zoals de woon- en de zorgtoeslag, die hier op inspelen. In de praktijk lukt het waarschijnlijk niet meer om alle wensen al in deze kabinetsperiode te realiseren. Het principe van lastenmaximering zou echter meer en meer expliciet tot uitgangspunt dienen te worden gemaakt. Solidariteit moet meer inhoud krijgen wil dit kabinet geloofwaardig blijven.

Verantwoordelijkheid helder houden: dit komt vooral neer op een verscherpen van de scheidslijnen tussen publiek en privaat. In een recent rapport wordt daar al een mislukte poging toe gedaan, door in het vooruitzicht te stellen dat alle zelfstandige bestuursorganen hun status zullen verliezen en weer direct onder de ministeriële verantwoordelijkheid zullen vallen. Mislukt, omdat het rapport geheel voorbij gaat aan wat de organisaties feitelijk doen en hoe ze het doen. Formele redenen alleen zijn niet genoeg om tot een nieuw soort verstatelijking over te gaan. Wel is het zaak om aan die duidelijkheid te werken. In dat verband is het vreemd dat juist het CDA zo weinig werk maakt van de discussie over maatschappelijke ondernemingen. Soliditeit vraagt om een overheid die de markt laat doen wat de markt kan, maar niet wegloopt voor verantwoordelijkheid als dat van die overheid wordt gevraagd. Of het nu om een spoorlijn gaat of over het zorgstelsel.

Flexibel

Tegenover de eis van soliditeit staat de noodzaak van flexibiliteit. Terecht doet bijvoorbeeld staatssecretaris Wijn een stevig beroep op ons om niet te blijven steken in het klagen over het aanpakken van verworven rechten. Dat is iets anders dan optimisme uitstralen, wat vele zouden wensen in verband met de hoogte van de consumentenbestedingen. Maar het is wel zo fundamenteel. De noodzaak van flexibiliteit kan weer drie vormen krijgen: geen gebaande paden, geen vanzelfsprekendheden, geen te voren vaststaande keuze voor privaat of publiek. Samen vormen ze de andere kant van de hierboven omschreven soliditeit.

Geen gebaande paden: Onlangs werd er weer een nieuwe aanval op de hypotheekrente gedaan en vervolgens weer afgeslagen door het kabinet. Inhoudelijk gebeurde dat laatste terecht, maar de discussie draagt niet bij aan de gemoedrust van degenen die voor het in stand houden van hun levensstandaard rekenen op de hypotheekaf trek. Een kwestie van tijd, zo hoor je iedereen denken, en het is gebeurd.

Geen vanzelfsprekendheden: Hypotheekrente en AOW dienen, zeker voor wat betreft de inkomenseffecten overeind te blijven. Toch mag er wel degelijk geëxperimenteerd worden in de vorm waarin dat gebeurd en zijn nieuwe, innovatieve combinaties welkom. Maar vrijkaartjes worden niet gegeven. Tegenover lastenmaximering hoort een soort opbrengstmaximering te staan. Dit kabinet lijkt bijvoorbeeld ernst te maken met het streven naar vermindering van administratieve lasten. Op het moment dat dit echt serieus wordt, zal je merken dat het bedrijfsleven zelf het meest te verliezen denkt te hebben bij de afschaffing van allerlei regels.

Geen gegeven keuze voor publiek of privaat: Dit kabinet is niet gebonden aan een bij voorbaat gemaakte keuze voor een publieke of private organisatievorm – zolang de keuze maar ten minste tot een heldere verdeling van verantwoordelijkheden lijkt. Dit principe is minder vanzelfsprekend dan het lijkt. De recente maatregelen hebben wat gedaan voor het onderlinge vertrouwen van en in partijen als

banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenverzekeraars. De boze uitspraak van ABP's Neerkens was geen incident. Het is heel belangrijk dat dit kabinet laat zien dat het in staat is tot een nuchtere afweging van de voor en tegens van de inschakeling van een publieke of private partij. Niemand heeft er baat bij als een centrale overheidsbureaucratie wordt ingeruild voor een versnipperde markt-bureaucratie of andersom.

Flexibele aftrekposten, solide hypotheekaf trek

Waar zouden deze drie elementen van soliditeit en drie van flexibiliteit op neer komen. Drie kernachtig verwoorde voorstellen geven het voorbeeld. Uit vele mogelijkheden worden er drie gekozen: de hypotheekrenteaftrek, de toekomst van de AOW en de uitvoering van het pensioendeel van de sociale zekerheid.

Als het gaat om de hypotheekaf trek is dit het voorstel: laat de burger zelf kiezen om - een deel van - de hypotheekrenteaftrek om te zetten in pensioenpremieaftrek. De pensioenpremie-aftrek, wordt dan - niet ten laste van de overheid - verruimd. De burger zelf mag bepalen hoeveel, binnen de begrenzing van nooit meer dan de hypotheekrente.

Laat verder de burger, met name degenen die geen hypotheekrente betalen, zelf kiezen om - een deel van - de heffingskortingen om te zetten naar pensioenpremieaftrek.

In eerste instantie is de mogelijkheid voor de omzetting bedoeld voor het zogenaamde extra- en lijfrentepensioen. Voor de collectieve pensioenpremie is dat ook realiseerbaar, maar is wel gecompliceerder qua uitvoering. Mogelijk kunnen de verzekeringsmaatschappijen een aanzet geven voor de collectieve pensioenfonds in deze richting.

Het verbinden van de pensioenproblematiek met de hypotheekdiscussie lijkt mogelijk riskant, maar dat is het niet. In de kern is het een flexibilisering - door de burger - van zijn eigen fiscale aftrekposten, niets anders. Het is een mooie kans, want het geeft een extra mogelijkheid voor pensioenopbouw die de schatkist niet extra belast. De nu geldende oplossing via de levensloopregeling blijft gewoon overeind.

Het voorstel is solide omdat de hypotheekrente zelf recht overeind blijft. Sterker nog: aantasting van de hypotheekrente in de toekomst wordt dan ook een directe aantasting van het pensioen. Door de flexibilisering maak je tegelijk ook de aansluiting bij beginselen als eigen verantwoordelijkheid, vrije keuze en een terugtrekkende overheid.

Er zit nog een meer praktisch voordeel aan deze flexibilisering. De hypotheekrenteaftrek is definitief ten laste van de overheid, er komt nooit iets van terug. De pensioenpremie-aftrek komt nu ten laste van de overheid, maar dit komt in de toekomst ten gunste van de overheid als belastbaar inkomen ten tijde van de uitkering. Dit kan zelfs - deels - het AOW-probleem opvangen: de overheid genereert nu inkomsten voor later. De burger die zelf kiest om - een deel van - de heffingskortingen om te zetten naar pensioenpremieaftrek helpt daarnaast de overheid af van het onwenselijke systeem van heffingskortingen. Waarom onwenselijk? Welnu, het blijft toch raar dat iemand zonder inkomen van de overheid een beloning krijgt uitbetaald in de vorm van een algemene heffingskorting. Omdat iets goed gebruik is geworden, is het nog niet logisch

Politiek gesproken komt het niet vaak voor dat je een idee in één zin kunt neerzetten. Dat is in ieder geval niet gelukt met het laatste voorstel rond het prepensioen. Daarom wint dit voorstel het van hetgeen het kabinet en CDA-fractie tot nu toe zelf aan overgangsmaatregelen heeft bedacht.

Solide pensioen en AOW, flexibele ingangsdatum

Ingrepen in het prepensioen zijn in de beleving van velen direct ook een ingreep in het pensioen. Hoe groot is dan nog de stap richting een aantasting van de AOW? In de beleving van velen is die stap snel gezet. Hoe gevoelig dit ligt weet het CDA als geen andere partij. Niemand kan uitsluiten dat met de komende vergrijzing de AOW onder druk komt te staan. Op dit moment kan en moet echter het signaal worden gegeven dat de hoogte van de AOW vast staat. De leeftijd van 65 staat al wel ter discussie. Overigens in positief zin. Opmerkelijk snel is er deze maanden een beweging op gang gekomen om het getal van 65 te vervangen door het getal van een maximaal aantal jaren werkzaam, in ieder geval voor de zware beroepen. Maar de voorstellen zijn nog wat halfslachtig, ingegeven door de

wens de maatregelen rond het prepensioen te verzachten en de beperkingen van budget en wetgeving. Zou het niet beter zijn om het 65^e levensjaar wel als uitgangsjaar te nemen voor het pensioen- en AOW-beleid, daar ook solide op te blijven, maar wel de mogelijkheid te geven daarvoor of daarna feitelijk met pensioen te gaan. Eerder met pensioen gaan levert een korting op, later met pensioen gaan betekent een relatieve verhoging. Deze korting zou ook trapsgewijs naar de toekomst kunnen worden doorgeschoven, bijvoorbeeld in een vorm waarbij er vanaf 80 jaar minder AOW wordt genoten, maar daarvoor de oorspronkelijke AOW. Dit alles onder de voorwaarde dat de keuze voor de burger zelf blijft, zoals overigens in de pensioenwereld al gaande is. Met andere woorden; we gaan de AOW nu echt scharnierend maken om het vaste punt van de 65 jaar heen.

In combinatie met het voorgaande voorstel voor flexibilisering van de hypotheek- en pensioenpremie-aftrek, krijgen burgers een feitelijke vergroting van hun mogelijkheden als het gaat om de vraag wanneer men wil dat men met pensioen gaat. De pensioengang zelf blijft volop mogelijk, de AOW blijft recht overeind.

Solide plannen, flexibele uitvoering

Ook de tegenstanders van dit kabinet moeten erkennen dat er moed wordt getoond door dit kabinet. Dat geldt de vasthoudendheid waarmee maatregelen worden door gevoerd, maar ook de maatregelen zelf. Wie had ooit gedacht dat dit kabinet zoveel werk zou maken van initiatieven als levensloop, prepensioen en de wijzigingen in het zorgstelsel? Na jaren van Paarse windstilte, is dat wel even wennen. Uitvoeringsorganisaties en zakelijke dienstverleners maken overuren om het allemaal bij te kunnen houden. Geweldig toch? Of gaan we weer klagen?

Toch even dit. Van het kabinet mogen solide plannen worden verwacht. Plannen die niet alleen verreichend zijn, maar ook technisch haalbaar en uitvoerbaar zijn. Vervolgens moet men helder en flexibel kunnen zijn als het gaat om de vraag wie de plannen gaat uitvoeren.

Geen misverstanden. Dit kabinet loopt forse risico's, juist als het om de uitvoering van de plannen gaat. Deadlines worden zeer scherp geformuleerd. De verwachtingen over de technische inrichting van de processen liegen er niet om. De afbreukrisico's zijn net zo groot als de ambities van dit kabinet. Daar past geen ideologische discussie bij over wie welke plannen mag uitvoeren. Er zijn meerdere partijen in het geding: de banken en verzekeringsmaatschappijen, de pensioenverzekeraars, natuurlijk de uitvoeringsorganisaties in de publieke sfeer en, last but not least, de belastingdienst. Rondom de diverse initiatieven van het kabinet worden gekleurde beelden neergezet over wie waar toe in staat is. De werkelijkheid is dat alle partijen niet goed genoeg presteren om een goede uitvoering van de plannen te kunnen garanderen. Als burgers en ondernemers hebben wij eigen, wellicht anekdotisch, maar indringend bewijs bij het falen van zowel overheids- als marktpartijen als het gaat om goede dienstverlening. Daarnaast zijn er publicaties genoeg die over alle partijen zeggen dat men eerder klantvrijandig dan –vriendelijk bezig is. Dat is meer dan een zaak van bezuinigingen aan de overheidskant of kostenmaatregelen aan de zakelijke kant. De uitvoering heeft de uitvoering nog niet op orde, noch technisch, noch conceptueel. Daarbij gaat het niet aan om de centrale bureaucratie van de overheid te vervangen door de versplinterde bureaucratie van verzekeringsbedrijven en pensioenbedrijven. Om dan toch de hoge verwachtingen waar te maken zullen solide plannen flexibel moeten worden uitgevoerd.

Peter Noordhoek en Piet den Ouden

Peter Noordhoek is directeur van Northedge BV en Piet den Ouden is belastingadviseur. Beiden voelen zich verbonden met het CDA.